SECDE SURESİ

Secde Suresi, otuz âyettir. 16-20 âyetleri Medine'de diğerleri Mekke'de nazil olmuştur.
Bu Sure-i Cehle, Kur'an-ı Kerimin, âlemlerin rabbi olan Allah tarafından indirildiğini, onu, Hz. Muhammed (s.a.v.)in uydurmadığını, o kitabın, daha önce de kendilerine peygamberler gönderilerek uyarılmış olan insanları uyarması için peygamberimize gönderildiğini beyan ederek başlıyor.
Gökleri ve yeri ve aralarındaki Seri, AHahın, altı günde yarattığı ve sonra arşı hakimiyeti altına aldığı, ondan başka hiçbir şefaatçinin bulunmadığı ve bütün bunları düşünmek gerektiği beyan ediliyor.
AHahın, gökten yere inen emirlerle bütün işleri idare ettiği, onun, görüneni de görünmeyeni de bildiği, herşeyi en güzel şekilde yaratanın o olduğu, bütün bunlara rağmen insanların çok az düşündükleri ifade ediliyor.
İnsanların canlarını ölüm meleğinin alacağı, suçluların âhirette AHahın huzurunda başlarını eğerek, salih ameller işlemek için tekrar dünyaya gönderilmelerini isteyecekleri ifade ediliyor.
AHahın âyetlerine ancak, kendilerine o âyetler hatırlatıldığı zaman secdeye kapananların, büyüklük taslamadan rablerirıi hamd ile teşbih edenlerin, çok ibadet etmekten vücutları yataktan uzak kalanların, rablerine korku ve ümit ile dua edenlerin ve kendilerine verilen nzıklardan Allah yolunda infak edenlerin iman edecekleri beyan ediliyor.
İman eden kimse ile fasık bir kimsenin bir olmayacağı, iman edip salih amel işleyenlerin, yaptıklarına karşılık kendilerine Me'va cennetlerinin verileceği, yoldan çıkanların barınaklarının ise ateş olduğu haber veriliyor.
Peygamberimize hitaben, Hz. Mu sa'ya Tevratın verildiği ve onun, İsrai-loğullanna bir hidayet rehberi kılındığı haber veriliyor. Ve İsrailoğullanndan sabredenlerin ve âyetlere kesinlikle iman edenlerin, iman ettikleri müddetçe, Allahın, onları doğru yola sevkettiği beyan ediliyor.
Sure-i Celilenin sonunda, Peygamber efendimize, fetih gününde, kâfirlere, iman etmelerinin hiçbir fayda vermeyeceği, onlara hiç mühlet de verilmeyeceği, peygamber efendimizin de iman etmeyenlerden yüzçevirip sonucu beklemesi emrediliyor. Ve sure bu âyetlerle son buluyor.

Ebu Hureyre (r.a.) Resulullah (s.a.v.)ın, Cuma günü sabah namazlarında Secde suresini ve insan (Dehr) suresini okuduğunu rivayet etmiştir.[1]

Rahman ve Rahim olan Allahın adıyla.

1- Elif, Lâm, Mim.
Mukatta'a harfleri hakkında, Bakara Suresinin başında izahat verilmiştir.[2]

2- Kendisinde şüphe olmayan bu kitabın indirilişi, âlemlerin rabbi olan Allah tarafındandır.
Bu âyet-i kerimeye iki şekilde mana verilmiştir: Birinci şekli mealde verildiği gibidir. İkinci şekli ise şöyledir: "Muhammede indirilen bu kitabın, âlemlerin rabbi olan Allah tarafından indirildiğinde asla şüphe yoktur. Yani Kur'an-i Kerim, kesin olarak Allah tarafından indirilmiştir. O ne bir şairin şiiri, ne bir kâhinin kafiyeli konuşması ne de Muammed'in uydurmasıdır. [3]

3-Yoksa: "Onu Muhammcd uydurdu mu?" diyorlar. Hayır o, senden önce kendilerine peygamber gönderilmiş bir milleti uyarman için, sana rabbin tarafından indirilmiş bir gerçektir. Belki doğru yolu bulup hidayete ererler.
Yoksa, AUaha ortak koşan müşrikler: "Muhammed bunu kendi tarafından uydurup Alİaha isnad ediyor mu? diyorlar. Hayır, bu onların iddia ettikleri gibi değüdir. Bilakis Kur'an, rabbin tarafından sana gönderilmiş bir kitaptır. Böylece sen bu kitapla, senden Önce kendilerine uyarıcı bir peygamber gelmiş olan Ku-reyşliler ve benzerlerini uyarmış olasın. Belki onlar hidayete kavuşmuş ve bu kitaba iman etmiş olurlar. [4]

4- Gökleri, yeri ve aralarında bulunanları altı günde yaratan ve sonra arşı hakimiyeti altına alan Allahtır. Allahtan başka ne bir dostunuz ne de bir şefaatçiniz vardır. Hiç düşünmez misiniz?
Kendisine gerçekten kulluk edilecek olan ilah, gökleri ve yeri ve o ikisinin arasındakileri altı günde yaratan sonra bütün mahlukatı kuşatan, Arşa hükmeden, Allahtır. Sizin, bunları yapan Allahtan başka ne bir ilahınız, ne bir dostunuz ne de bir şefaatçiniz vardır. O, size bir zarar vermek istediğinde kimse size arka çıkamaz. Sizi cezalandırmak istediğinde kimse sizin için aracı olamaz. O halde ona itaat ederek onu dost edinin. İşlerinizde ondan yardım dileyin. Zira hiçbir güç ona galip

gelemez. Hiç, bunları düşünüp ibret almaz mısınız? Başka şeylere tapmayı bırakıp niçin yalnızca Allaha kulluk etmezsiniz? [5]

5- Gökten yeryüzüne, bütün işleri idare edip yürüten O'dur. Sonra o işlerin neticesi, sizin saydığınız yılınızla bin yıl eden bir günde ona yükselip arzedilir.
Müfessirler bu âyet-i kerimeyi çeşitli şekillerde izah etmişlerdir.
Mücahid, Katade, Dehhak ve İkrime'den nakledilen bir rivayette âyet şöyle izah edilmiştir; "Allanın emri gökten yere iner ve yerden de göğe çıkar. Bu, birgün içinde gerçekleşir. Bu bir günde, dünya günlerine göre bin yıllık bir mesafe alınır. Zira gökle yeryüzünün arasındaki mesafe beşyüz yıldır. Böylece Allanın emrinin, yeryüzüne gelip tekrar geri dönmesi, bin yıllık zamana eşittir. İşte dünya gününe göre bin yıl olan bu mesafe, tek bir günde alınır. Taberi bu izah tarzını tercih etmiştir.
Abdullah b. Abbas ve İkrime'den nakledilen diğer bir görüşe göre ise âyet şöyle izah edilmiştir: Allah, gökten emirlerini, melekleri vasıtasıyla yeryüzüne gönderir. Sonra melekler bir günde Allanın huzuruna dönerler. Bunların bu bir günde aldıkları mesafe, dünya günlerinin bin yılına eşittir. Zira yerle gök arasındaki mesafe bin yıllık bir mesafedir.
Mücahid'den nakledilen diğer bir görüşe göre ise âyetin manası şöyledir: Allah, göklerle yer arasında bulunan şeylerin bin yıllık işini, meleklerine bir günde emreder. Bin yıldan sonra tekrar bin yıllık işi bir günde emreder ve böylece devam eder. Nitekim başka bir âyeti kerimede şöyle buyuruluyor: "Onlar senden azabın hemen indirilmesini isterler. Allah, vaadinden asla caymaz. Şüphesiz rabbinin nezdindeki bir gün, sizin hesabınızdaki bin yıl gibidir. [6]
Abdullah b. Abbas'tan nakledilen diğer bir görüşe göre ise âyetin manası şöyledir: "Allah, göklerle yer arasındaki işleri sevk ve idare eder. Sonra işler, Allahın göklerle yeri yarattığı altı günün bir günü kadar olan bir günde Ailaha döner. Göklerle yerin yaratıldığı altı günden her birinin miktarı, dünya gününün bin yılına eşittir. [7]

6- İşte o, görülmeyeni de görüleni de bilendir. Hcrşeye galiptir ve çok merhametti olandır.
İşte bütün işleri sevk ve idare eden rabbin, gözle görülmeyen gaybı da bilendir. Gözle görülenleri de. O, herşeye galiptir,

kendisine ortak koşan ve peygamberlerini yalanlayanlardan intikam almada şiddetlidir. Sapıklığı bırakıp imana dönen ve salih amel işleyenlere karşı ise pek merhametlidir. [8]

7-9- Hcrşcyi en güzel şekilde yaratan, insanı önce balçıktan var eden sonra insan soyunu adi bir suyun özünden yaratan sonra şekil verip düzelten, ona kendi ruhundan üfleyen, sîze kulaklar, gözler ve gönüller veren de O'dur. Ne de az şükredersiniz.
Allah teala birinci âyette "Herşeyi en güzel şekilde yaratan" olduğunu zikretmektedir.
Abdullah b. Abbas'tan nakledilen bir görüşe göre bu ifadeden maksat, Allah tealanın, yarattığı herşeyi sapasağlam yaratmasıdır.
Katade ve Mücahid'den nakledilen diğer bir görüşe göre ise bu ifadeden maksat, Allanın yarattığı herşeye verdiği şeklin o şey için en güzel şekil olduğunu ifade etmektir.
Diğer bir görüşe göre ise bu ifadeden maksat, herşeye, yaratılışına göre davranma kabiliyetinin verildiğini beyan etmektir.
Âyet-i kerimede zikredilen "Adi su"dan maksat, menidir. İnsanın atası olan Âdem balçıktan yaratılmış ondan sonra insanlığın üremesi bu meni vasıtasıyla devam etmiştir. [9]

10- "Biz, toprağa karışıp kaybolduktan sonra mı biz mi yeniden yaratılacağız?" derler. Doğrusu onlar, rablcrine kavuşmayı inkar ederler.
Allaha ortak koşan ve öldükten sonra dirilmeyi yalanlayanlar şöyle dediler: "Et ve kemiklerimiz çürüyüp toprak olduktan sonra mı? Bizler mi yeniden diriltilip ortaya çıkarılacağız? Doğrusu bu müşrikler, rablerinin huzuruna çıkmayı inkar ederler. Çünkü onlar, ağır bir hesap vereceklerinden ve şiddetli bir cezaya çarptırılacaklarından korkarlar. [10]

11- Ey Muhammcd, sen onlara şöyle de: "Canınızı almaya vekil kılınan ölüm meleği canınızı alacak sonra da rabibnizc döndürüleceksiniz.
Ey Muhammed, sen, Allaha ortak koşan ve öldükten sonra dirileceklerini kabul etmeyen o müşriklere de ki: "Sizin canınızı ölüm meleği alacaktır. O, sizin canınızı almaya vekil kılınmıştır. Sonra da hepinizi diriltilip rabbinizin huzuruna sevkedileceksiniz ve orada ona hesap vereceksiniz."

Âyette geçen "Ölüm meleği"nin, "Azrail" isimli melek olduğu ve onun, canlan alma işinde yardımcıları bulunduğu çeşitli rivayetlerde belirtilmiştir. [11]

12- Suçluların, rablerinin huzurunda başlarını eğerek: "Rabbimiz, gördük işittik. Bizi tekrar dünyaya gönder de salih ameller işleyelim. Artık kesin olarak iman ettik." dediklerini bir görsen.
Ey Muhammed, sen, "Bizler yeryüzünde çürüyüp kaybolduktan sonra , bizler mi yeniden diriltileceğiz?" diyen o suçluların, rablerinin huzurunda başlanm nasıl eğdiklerini ve Allaha: "Rabbimiz, biz, dünyada yalanladığımız azabı gözümüzle gördük ve peygamberlerinin bize tebliğ ettiklerinin doğru olduklarını kulaklarımızla işittik. Sen bizi, tekrar dünyaya döndür de orada sana itaat ederek salih ameller işleyelim. Çünkü bizler, herşeyi kesin olarak öğrendik." diyerek yal vardıklarını bir görsen.
*Âyet-i kerimede, kâfirlerin, âhirette gerçekleri anlayınca, kendilerini savunacakları birşey bulamayacakları, tekrar dünyaya döndürülmeyi istemekten başka bir çareleri olmayacağı beyan ediliyor. [12]

13- Eğer biz, dilescydik, mutlaka herkese hidayet verirdik. Fakat benden sadır olan "Cehennemi tamamen cinler ve insanlarla dolduracağım." sözü haktır.
Ey Muhammed, eğer biz dilemiş olsaydık kavminden, Allaha ortak koşan bu müşrikleri ve diğer kâfirleri Allaha iman etmeye muvafaak kılardık. Ancak benim şu sözüm mutlaka gerçekleşecektir: "Cehennemi bütün cin ve insanlarla dolduracağım." [13]

14- Cehenneme girenlere şöyle denir: "Bugününüzle karşılaşmayı unutmanızın cezasını tadın bakalım. Biz de sizi unuttuk. Yaptıklarınızın karşılığı olarak ebedi azabı tadın."
Cehenneme giren müşrik ve kâfirlere şöyle denir: "Dünyada iken bugünle karşılaşacağınızı unutmanızın cezası olarak Allahm azabını tadın. Biz de bugün sizi azapla başbaşa bırakıyoruz. Dünyada işlediğiniz günahlarınızdan dolayı ebedi olarak içinde kalacağınız azabı tadm." [14]

15-16- Bizim âyetlerimize ancak, kendilerine âyetlerimiz hatırlatıldığı zaman secdeye kapananlar, büyüklük taslamadan

rablcrini ha m d ile teşbih edenler, çok ibadet etmekten vücutları yataklardan uzak kalanlar, r a İllerine korku ve ümitle dua edenler ve kendilerine verdiğimiz rızıklardan infak edenler iman eder.
Benim âyet ve delillerime ancak şu insanlar iman ederler ki, onlara âyetlerimiz hatırlatılıp öğüt verildiğinde rablerinin azameti karşısında secdeye kapanırlar. Rablerini överek teşbih ederler. Onlar, hakka karşı boyun eğmeye asla böbürlenmezler. Onlar, geceleyin çokça namaz kıldıklarından vücutları yataktan uzak kalır. Onlar, rablerinin azabından korkarak ve mükafaatmı ümidede-rek ona yalvarırlar ve onlar, kendilerine verdiğimiz rızıklardan Allah yolunda harcarlar.
Âyet-i kerimede, Allaha iman eden kulların, ibadet etmekten dolayı yataklardan uzak kaldıkları beyan edilmektedir. Bazı müfessirlere göre bu ibadetten maksat, akşam namazı ile yatsı namazı arasında yapılan nafile ibadetlerdir. Enes b. Mâlik ve Katade bu âyeti bu şekilde izah etmişlerdir. Bazılarına göre de-bu âyet, akşam namazından sonra uyumayarak yatsı namazım beklemeyi kas-detmektedir.
Hasan-ı Basrî ve İbn-i Zeyd'e göre ise bu âyette zikredilen ibadetten maksat, geceleyin yapılan nafile ibadettir.
Dehhak ve İbn-i Abbas'tan nakledilen diğer bir görüşe göre ise âyette zikredilen ibaetten maksat, Allahı devamlı olarak anmaktır. Onu anmak, namazda, namaz dışında, uykudan önce, uykudan sonra ve her zaman olabilir.
Taberi ise insanın yatağından uzak oluşunun ancak geceleyin meydana geleceğini bu itibarla âyette zikredilen ibadetten maksadın, geceleyin yapılan bir ibadet olduğunu söylemekte ve bu ibadetin, namaz kılma, Allahı anma ve benzeri ibadetleri kapsadığım, aynca gecenin başlangıcında başlayıp sonuna ka-dar yapılabilecek her türlü ibadeti de içine aldığım ifade etmektedir
Gece namazının fazileti hakkında çeşitli hadis-i şerifler rivayet edilmiştir. Bu hadislerden bazıları şunlardır:
Abdullah b. Mes'ud'dan, Resulullahın şöyle buyurduğu rivayet edilmektedir:
"Aziz ve Celil olan rabbimiz şu iki adama hayret etmektedir. (Onlan takdir etmektedir) Bunlardan biri, yatak ve yorganından sıçrayıp kalkar ailesi ve sevdiklerinden aynlarak namaz kılar. Rabbimiz şöyle der: "Ey Meleklerim, benim kuluma bakın. O, benim nezdimdeki sevabı isteyerek ve azabımdan çekinerek yatağından ve yerinden sıçrayıp kalktı. Sevdiğinden ve

ailesinden ayrılıp namaza durdu. Diğer bir kişi de Aziz ve Celil olan Allah yolunda cihad etti. Onlar mağlup oldular. Bu kişi ise savaştan kaçmanın kendi aleyhine neler getireceğini, savaşa devam etmesinin ise kendisine neler kazandıracağını anladı. Nezdimdeki sevabı isteyerek ve azabımdan çekinerek dönüp kanı akıncaya kadar savaştı. İşte o zaman, aziz ve Celil olan Allah, meleklerine şöyle der: "Benim kuluma bakın. Nezdimdeki sevabı isteyerek ve azabımdan çekinerek tekrar cihad etmeye döndü ve kam akıtıhncaya kadar savaştı. [15]

Muaz b. Cebel diyor ki:

"Ben Resulullah ile beraber bir seferde bulunuyordum. Birgün ona çok yakın idim.Birlikte yürüyorduk. Dedim ki: "Ey Allanın Resulü, sen bana, beni cennete koyacak ve cehennem ateşinden uzaklaştıracak bir amel bildir." Resu-1 lullah buyurdu ki: "Sen bana, büyük bir §ey sordun. Fakat o, Ailahın kolaylaştırdığı kimseye pek kolaydır. Sen, Allaha kulluk et. Hiçbirşeyi ona ortak koşma. Namazı kıl, zekatı ver, Ramazan orucunu tut ve Hac yap." Sonra Resulullah şöyle buyurdu: "Sana hayinn kapılarını göstereyim mi? Oruç bir kalkandır. Sadaka, suyun ateşi söndürdüğü gibi hataları söndürür. Bir de kişinin, gecenin yansında namaz kılması." Sonra Resulullah: "Bizim âyetlerimize, çok ibadet etmekten vücutları yataktan uzak kalanlar, rablerine korku ve ümitle dua edenler ve kendilerine verdiğimiz rızıklardan infak edenler İman eder." "Hiçbir kimse onlar için dünyada yaptıklarının karşılığı olarak, saklanmış, memnun edici nimetlerin ne olduğunu bilemez." âyetlerini okudu. Daha sonra şöyle buyurdu: "Ben sana, bütün işlerin başını, direğini ve zirvesini bildireyim mi?" "Evet,ya Resulullah." dedim. O, şöyle buyurdu: "İşin başı İslam, direği namaz, zirvesi ise cihattır." Sonra şöyle dedi: "Ben sana, bütün bunları kazandıracak vasıtayı bildireyim mi?" "Evet ya Resulullah." dedim. Bunun üzerine Resulullah dilini tuttu ve "İşte buna sahip ol." dedi. Dedim ki; "Ey Ailahın Resulü, bizler, konuştuklarımızdan hesaba çekilecek miyiz? Resulullah: "Ey Muaz, ey annesi kaybedesi, insanları yüzleri veya burunları üzerine ataşe atacak şey, dillerinin kazandığından başka nedir?" dedi. [16]

17- Hiçbir kimse, onlar için, dünyada yaptıklarının karşılığı olarak saklanmış sevindirici şeylerin ne olduğunu bilemez.

Peygamber efendimiz (s.a.v.) bir hadis-i şerifinde cennet nimetlerini tasvir ederek şöyle buyurmuştur:

"Allah tebareke ve teala dedi ki: "Ben, salih kullarım için öyle şeyler ha-zırlamışımdır ki, onları ne bir göz görmüş ne de bir kulak işitmiştir. Onlar, bir beşerin kalbine de doğmamıştır." Ebu Hureyre dedi ki: Dilerseniz, "Hiçbir kimse onlar için dünyada yaptıklarının karşılığı olarak saklanmış sevindirici şeylerin ne olduğunu bilemez." âyetini okuyun. [17]

18- Hiç, iman eden kimse, fâsik gibi olur mu? Elbette eşit olamazlar.
Hiç, Allaha iman eden, onun vaadini ve tehdidini tasdik eden, emir ve yasaklarına uyan mümin kul, Ailahın vaadettiği şeyleri yalanlayan, emir ve yasaklarına karşı çıkan kâfir bir kul gibi olabilir mi? Elbette ki bunlar, Allah katında eşit değillerdir.
Ata b. Yesar ve Süddî, bu âyet-i kerimenin,.Ali b. Ebi Talib ise fâsık bir kimse olan Velid b. Ukbe hakkında nazil olduğunu sölemişlerdir. Velid b. Ukbe Hz. Ali ile tartışmış ve ona şöyle demiştir: "Benim sözüm senden daha geçerli, kılıcım seninkinden daha keskin, orduları püskürtmem senden daha fazladır." Hz. Ali ise: "Kes sesini sen bir fâsıksın." demiş ve işte bunun üzerine bu âyet nazil olmuştur. [18]

19- İman edip salih ameller işleyenler için, yaptıklarına karşılık konak olarak Me'va cennetleri vardır. [19]

20- Fâsık olanların barınakları ise ateştir. Onlar ne zaman oradan çıkmaya yeltensclcr, her defasında geriye çevirilirler. Onlara: "Dünyada yalanlayıp durduğunuz ateşin azabını tadın." denir.
Allah teala bu âyetlerde, müminlerle kafirlerin başlarına gelecek akıbetleri karşılaştırarak zikretmekte, müminlerin cennetlerde konaklayacaklarını, kâfirlerin ise bir daha içinden çıkamayacakları cehennem ateşine sevdekile-ceklerini bildirmektedir. Âhirette kâfirler kınanarak onlara: "Dünyadayken yalanlayıp durduğunuz ateşin azabım tadın." denecektir. [20]

21- Biz, (inkardan) vazgeçip tevbe etsinler diye (âhiretteki) o büyük azaptan önce, mutlaka onlara (dünyadaki) yakın azabı tattıracağız.
Âyet-i kerimede zikredilen "Yakın azap"tan maksadın ne olduğu hakkında çeşitli rivayetler zikredilmiştir.

Abdullah b. Abbas, Übey b. Kâ'b, Ebul Aliye, Dehhak, Hasan-i Basrî ve İbrahim en-Nehaî'den nakledilen bir görüşe göre buradaki "Yakın aazap"tan maksat, kulun, dünyada iken canına ve malına gelen âfet ve felaketlerdir. Allah, kulunu öldürmeden önce onun basma çeşitli felaket getirir ki tevbe edip Allaha yönelsin. Şayet bunu yapmazsa âhiretteki büyük azabı hak eder.
îkrime'nin, Abdullah b. Abbas'tan naklettiği diğer bir görüşe göre ise âyette zikredilen "Yakın azap"tan maksat, dünyada verilen dini cezalardır. Bu cezalara maruz kalanlar tevbe ederlerse âhiretteki büyük cezalardan kurtulmuş olabilirler.
Abdullah b. Mes'ud, Hasan b. Ali, Mücahid ve Übey b. Kâ'b'dan nakledilen diğer bir görüşe göre ise, âyette zikredilen""Yakın azap"tan maksat, Bedir savaşında olduğu gibi, kâfirlerin öldürülmeleridir.
İbrahim en-Nehai'den nakledilen bir görüşe göre ise âyette zikredilen "Yakın azap"tan maksat, kıtlık yıllandır. Mücahid'den nakledilen diğer bir görüşe göre ise "Yakın azap"tan maksat, dünyada görülen açlık, felaketler, Öldürülme gibi her türlü cezalardır. Âyette zikredilen "Büyük azap"tan maksat ise, âhiret azabıdır. [21]

22- Kendisine rabbinin âyetleri hatırlatıldıktan sonra, onlardan yüz çevirenlerden daha zalim kim olabilir? Şüphesiz ki biz, suçlulardan İntikam alacağız.
Kendisine Allahın öğütleri, kitabının âyetleri ve peygamberleri hatırlatıldıktan sonra bütün bunlardan yüz çevirip herhangi bir öğüt almayan kişiden daha zalim kim olabilir? Şüphesiz ki bizler, suç işleyen mücrimleri, layık oldukları şekilde cezalandıracağız. Onların yaptıkları asla yanlarına kalmayacaktır. [22]

23- Şüphesiz biz, Musa'ya Tevratı vermiştik. Ey Muhammed, sakın Musa'nın Tcvrata kavuşması hususunda şüpheye düşme. Biz onu, Israilo-ğullarına bir hidayet rehberi kılmıştık.
Bu âyet-i kerime şu şekillerde izah edilmiştir: "Şüphesiz ki biz Musa'ya Tevratı verdik. Ey Muhammed, senin, Miraç gecesinde Musa ile görüşeceğinden veya görüştüğünden şüphe etme. Kıyamet gününde onu göreceğinden şüphe etme. Biz Tevratı veya Musa'yı İsrailoğullan için doğru yolu gösteren bir rehber kıldık."

"Şüphesiz ki biz Musa'ya Tevratı verdik. Musa'nın, Tevratı gönül hoşlu-ğuyla alıp kabullendiğinden şüphe etme."
"Şüphesiz ki biz Musa'ya Tevratı verdik. Musa'nın, rabbinin huzuruna çıkacağından şüphe etme." [23]

24- Biz, israiloğullarından, sabrettikleri ve âyetlerimize kesinlikle iman ettikleri müddetçe, emrimizle insanları doğru yola sevk eden önderler kılmıştık.
Âyet-i kerimede, İsrailoğullarından, insanları, Allahin emriyle doğru yola sevkeden Önderler yaratıldığı zikrediliyor. Buna sebep olarak da o önderlerin çeşitli çile ve aldatıcı şeyler karşısında sabırlı olmaları ve Allahın âyetlerine kesin bir şekilde iman ettikleri zikrediliyor.
Evet, önder olacak kimsenin, sabırlı, kararlı ve davasına kesinlikle iman etmiş bir kişi olması gereklidir. [24]

25- Şüphesiz, ihtilafa düştükleri hususlarda kıyamet günü aralarında sadece rabbin hükmedecektir.
Ey Muhammed, şüphesiz ki rabbin, yaratılanların, dünyadayken ihtilaf ettikleri hususlar hakkında kıyamet gününde hükmünü verecek, haklıyı haksızdan ayırdedecektir. Haklıları cennete haksızları ise cehenneme sevkedecektir. [25]

26- Kendilerinden önce, şimdi yurtlarında dolaştıkları nice nesilleri helak etmiş olmamız, onları hidayete getirmiyor mu? Şüphesiz bunda bîr-çok ibretler vardır. Hiç işitmezler mi?
Peygamberleri yalanlayan bu insanlar, kendilerinden önce yaşayan ve helak ettiğimiz ümmetleri görmezler mi? Halbuki bunlar da onların yaşadıkları yerlerde yaşamaktadırlar. Şüphesiz ki helak ettiğimiz bu ümmetlerde birçok öğüt ve ibretler vardır. Onlar, Allahın öğütlerini hiç dinlemezler mi? [26]

27- Kuru toprağı sulayıp onunla hayvanlarının ve kendilerinin yedikleri bitkileri çıkardığımızı görmezler mi? Hâlâ basiretleri kapalı mı?
Allah teala bu âyet-i kerimede, yağmurlar ve, tatlı sularla, kurumuş arazileri nasıl suladığım ve bu yolla insanların ve hayvanların yiyeceklerini meydana getirdiğini beyan ediyor. Basiretsiz insanların bundan ibret almalarım emrediyor. [27]

28- Onlar: "Eğer doğru söylüyorsanız bu fetih ne zamandır?" derler.

Âyet-i kerimede zikredilen "FetüY'ten maksat Katade'ye göre, Allahın, mümin kullanyla kâfir kullan arasında hüküm vereceği gündür. Zira bu günde müminler mükafaatlandırılacak kâfirlerde cezalandırılacaklardır. Böylece müminler muzaffer olacaklardır.
Bazı müfessirier buradaki feth'i, Mekke'nin fethi olarak tefsir etmişler fakat Taberi bundan sonra gelen âyeti gözönüne alarak bu görüşe katılmamıştır. [28]

29- Ey Muhammed, sen onlara şöyle de: "Fetih günü kâfirlere, İman etmeleri hiçbir fayda sağlamayacaktır. Onlara mühlet de verilmeyecektir."
Ey Muhammed, de ki: "Allahın, bizimle sizin aranızı hükmüyle ayıracağı fetih günü gelince ve kâfirler Allanın azabım bizzat gözleriyle görünce artık onların imardan kendilerine fayda vermeyecek, onlara mühlet de verilmeyecektir. Ayette zikredilen fetih gününden maksat, kıyamet günüdür. [29]

30- Ey Muhammcd, sen onlardan yüz çevir de bekle. Onlar da bekliyorlar.
Ey Muhammed, sen, Allanın azabının acele gelmesini isteyen bu müşriklerden yüzçevir. Tebliğine devam et. Allahın onlara ne yapacağım bekle. Onlar da senin vaadettiğin azabı ve kıyametin geleceğini beklemektedirler. [30]